

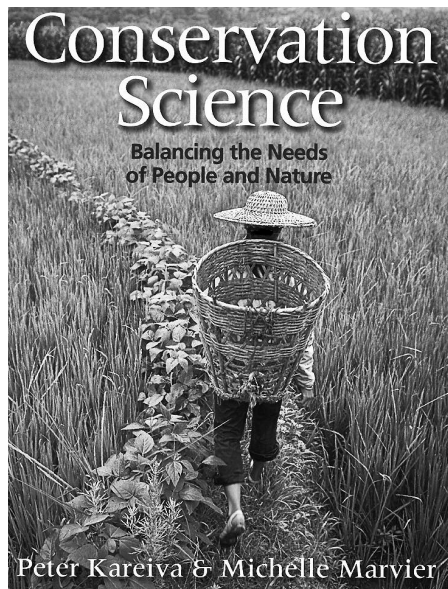
Peter Kareiva, Michelle Marvier: Conservation Science. Balancing the Needs of People and Nature. O přírodě a lidech – nebo obráceně?

Ochranařská biologie neboli biologie ochrany přírody (conservation biology) představuje vědní disciplínu zabývající se péčí o biologickou rozmanitost a využívající zákonitosti biologických a jiných přírodních a v poslední době stále častěji také společenských, hospodářských a politických věd. Na jejich poznacích staví, nebo by měla stavět, v praktické péči o přírodní a krajinné dědictví státní i dobrovolná ochrana přírody. Za datum zrodu ochranařské biologie jako svébytného vědního oboru bývá považován r. 1978, kdy se v kalifornském San Diegu uskutečnila konference na stejné téma, i když některé její aspekty se rozvíjely v rámci jiných nauk mnohem dříve.

Až dosud se na knižním trhu objevilo na 130 učebnic ochranařské biologie, přičemž naprostá většina z nich vyšla ve Spojených státech amerických. Liší se nejen rozsahem, ale také úrovní zpracování a koneckonců i cenou. Českým čtenářům biologii ochrany přírody představily překlady učebnic jedné z vůdčích osobností oboru Richarda B. Primacka (nejnověji Primack R. B., Kindlmann P. a Jersáková J.: Úvod do biologie ochrany přírody, Portál, Praha 2011; viz Živa 2011, 6: CVI).

Chcete-li čtenáři rozumným způsobem přiblížit základy ochranařské biologie, máte tři možnosti. Promyšleně sestavit kolektiv autorů zaměřených na jednotlivé otázky oboru, přemluvit je, aby si na psaní našli čas na úkor přípravy článků do impaktových časopisů, a sehnat odborně a jazykově zdatného redaktora, který se z rozdílných příspěvků pokusí sestavit alespoň trochu čtivou a současně kompaktní publikaci. Druhým řešením je oslovit polyhistora (což je dnes již kriticky ohrožený druh) a přesvědčit ho, aby se nezáviděníhodně úlohy ujal. Třetí možnost představuje stále oblíbenější kombinace obou přístupů. Při ní většinu textu sepíše jeden nebo několik autorů a na vysvětlení dílčích problémů, zejména případových studií a dalších příkladů z praxe (představených obvykle formou textových rámečků), přizvou další experty.

Máme při péči o chráněná území upřednostňovat tolik módní ekosystémové služby (blíže viz Živa 2008, 1: I–III) na úkor ochrany druhů nebo biotopů? Neměli bychom být přece jen tolerantnější k invazním nepůvodním druhům, protože jejich účinná regulace či dokonce odstranění z ekosystému nebývají právě levnou záležitostí? Může stále se rozšiřující chov mořských živočichů zmírnit tlak na rybí hejna a populace dalších mořských živočichů lovených v oceánu, aspoň v případech komerčně nejvýznamnějších druhů? V čem se vědci zabývající se změnami podnebí mylili a jak obdobným pochybením přístě

zabránit? Odpovědět na tyto a řadu dalších otázek se snaží američtí odborníci Peter Kareiva a Michelle Marvierová, kteří mají za sebou kromě dlouholetého působení v akademické sféře i praktickou zkušenost z činnosti ve státní a dobrovolné ochraně přírody. Vědu o ochraně přírody proto chápou jako souhrn znalostí ochranařské biologie a ekologie, a – ať se nám to líbí nebo ne – také ekonomie, psychologie, sociologie, politikologie, teorie řízení nebo vnějších vztahů včetně reklamy.

V první části učebnice se autoři zabývají naprosto legitimní otázkou, zda a pokud ano, proč potřebujeme ochranu přírody. Sympatické je, že kromě ekosystémových služeb zdůrazňují nesporné vnitřní hodnoty přírody. Ba, co víc, přestože Kareiva byl jedním z klíčových hybatelů rozsáhlého projektu Hodnocení ekosystémů na začátku tisíciletí (Millenium Ecosystem Assessment, MA), který podnítl neutu-chající zájem o instrumentální (utilitární) hodnoty přírody (Živa 2008, 1: I–III), neváhal zařadit kapitolu železnou logikou pojmenovávající nemalá úskalí pokusů přiřazovat přírodě peněžní hodnotu. Na rozdíl od jiných ochranařských biologů věnují Kareiva a Marvierová zvýšenou pozornost vlivu osobní spotřeby a účinnosti soudobé techniky na přírodní prostředí. Upozorňují na výsledky sociologických studií, podle nichž štěstí člověka nezávisí jen na tom, kolik sám vlastní, ale také, jak velký je jeho majetek ve srovnání s jinými lidmi, většinou se sousedy. Právě tato skutečnost vysvětluje, proč neuspěje představa záměrné skromnosti, ale i schizofrenii dobře známou z USA, západní Evropy a dalších hospodářsky vyspělých států. Občané na jednu stranu oprávněně chtějí pro sebe a zejména pro

své děti co nejzdravější prostředí, na druhou stranu nebývají příliš ochotni se v častotě nadměrné spotřebě omezit. Proto bývá mnohem úspěšnější místo omezování spotřeby se pokusit ji rozumným způsobem přeměrovat na výrobky šetrné k životnímu prostředí.

V dalším textu se postupně seznámíme s tradičními přístupy péče o přírodní a krajinné dědictví, s územní a druhovou ochranou. Protože více než polovina půdy v USA patří soukromým vlastníkům, připisují autoři ochraně přírody na privátních pozemcích stejnou důležitost jako chráněným územím. Stručně, ale zcela výstižně je představeno ochranařské plánování, jehož cílem je co nejobektivněji určit, jaké části přírody bychom měli chránit přednostně.

Jádro recenzované publikace tvoří pasáže přibližující aspekty ochranařské biologie uplatitelné v praxi, jako je genetika málo početných populací, životaschopnost populací, hodnocení nebezpečí vymizení druhů a následný výběr vhodných ochranařských opatření, propojenost a dostupnost krajiny, repatriace druhů a obnova ekosystémů, adaptivní péče, monitorování vybraných složek přírody a ochrana přírody založená na důkazech. Nechybějí ani nezaujatě popsané aktuální celosvětové problémy, jako je ničení lesů a velkoplošné odlesňování, hledání rovnováhy mezi zemědělskou výrobou a péčí o životní prostředí, udržitelnost mořského rybolovu, zabezpečení sladké vody pro obyvatelstvo a pro přírodu, invazní nepůvodní druhy, změny podnebí a v neposlední řadě informování a vzdělávání veřejnosti i cílových skupin obyvatelstva a získávání jejich podpory.

Kniha je psána čtivě, místy si autoři vypomáhají novinářskými titulky a text ožívají četné textové rámečky (boxy). Jak bývá u amerických učebnic dobrým zvykem, každou kapitolu uzavírají otázky k diskuzi. Novinkou se stala podrobně popsaná zadání, která by měla sloužit studijním skupinám k vypracování kolektivních rešerší či esejů. Kvalitní fotografie jsou samozřejmostí, uživatelé jistě uvítají rovněž slovník základních pojmů.

Za bezesporu největší přednost promyšlené procházky ochranou přírody 21. stol. považují základní přístup postupující celou knihu. Na otázky odpovídají autoři údaji a kvantitativní analýzou, prošíkanou příběhy. Přitom oba mají daleko k předpojatému dogmatismu, fundamentalismu a alarmismu. Někdy má uživatel na vybranou, jindy se mu na položenou otázku dostane odpovědi „Zatím nevíme.“

Jako v každé jiné publikaci stejného rozsahu zůstaly v textu drobné nepřesnosti nebo opomenutí. V odhadech počtu druhů obývajících naši planetu postrádám studie českého entomologa Vojtěcha Novotného a jeho českobudějovické školy (str. 29–30). Jedním z nejpropracovanějších a také nejlépe fungujících modelů podpory a využití občanské vědy se může pochlubit Švédsko (str. 187). Objektívni diskuze o skutečném významu biopaliv se týká agropaliv, tedy biopaliv první generace vyráběných ze zemědělských plodin (str. 363–364). Přitom v případě biopaliv druhé a třetí generace se nezdá, že bychom se příliš poučili

z nedávných deziluzí. Chápu, že název „evropské Amazonie“, tedy národního parku Biebrza, je pro Američany účinným jazykolamem (str. 402). Ze tří základních modelů vlivu předpokládaných změn podnebí zmiňují američtí ochranáři biologové jen modely klimatické obálky (Climate Envelope Models – CEM), i když uvádějí jejich viditelné slabiny (str. 447–448).

Část výtěžku z prodeje publikace bude věnována obnově pobřeží Mexického zálivu poškozeného požárem ropné plošiny Deep Horizon v dubnu 2010 a následným unikem ropy do prostředí. Hlavním mo-

tem zdařilé knihy se stala myšlenka nechránit přírodu, která byla, ale tu, která je, a to citlivým vyvažováním potřeb přírody a lidí. A o tom pojednává vlastně celá ochrana přírody.

Roberts and Company, Greenwood Village, Colorado 2011, 543 str.
Internetové knihkupectví amazon.com nabízí publikaci za 77 USD včetně poštovného.

1 Řeka Yellowstone zůstává nejdelším neregulovaným vodním tokem v USA (s výjimkou Aljašky) a každoročně zaplavuje okolní pozemky.

2 V důsledku ničení původního prostředí a intenzivního lovu pro kůži a maso dosahovala početnost aligátora amerického (*Aligator mississippiensis*) v USA v r. 1957 pouze 25 000 jedinců. Po přijetí zákona o ohrožených druzích v r. 1973 se aligátor stal celostátně chráněným. Dnes jen na Floridě žije 1,5 milionu jedinců a v Louisianě více než milion aligátorů. Snímky J. Plesníka

Kontaktní adresy autorů

Alena Baníková
Krásná 1877
358 01 Krasnice
e: banikova.alena@seznam.cz

Luboš Beran
Správa CHKO Kokořínsko
Česká 149
276 01 Mělník
e: lubos.beran@nature.cz

Jiří Drahoš
Akademie věd ČR
Národní 3
110 00 Praha 1
e: drahos@kav.cas.cz

Tomáš Fér
Katedra botaniky PFF UK
Benátská 2
128 01 Praha 2
e: tomas.fer@centrum.cz

Martin Franc
Masarykův ústav a Archiv AV ČR, v. v. i.
Gabčíkova 2362/10
182 00 Praha 8
e: franc@mua.cas.cz

Vladimír Hanák
Katedra zoologie PFF UK
Viničná 7
128 44 Praha 2
e: vhanak@natur.cuni.cz

Daniel Jablonski
735 71 Dětmorovice 1065
e: jablonski.dan@gmail.com

Petr Jan Juračka
Katedra ekologie PFF UK
Viničná 7
128 44 Praha 2
e: scientik@gmail.com

Ondřej Koukol
Katedra botaniky PFF UK

Benátská 2
128 01 Praha 2
e: o.koukol@seznam.cz

Pavel Kovář
Katedra botaniky PFF UK
Benátská 2
128 01 Praha 2
e: kovar@natur.cuni.cz

Eva Kozubíková-Balcarová
Katedra ekologie PFF UK
Viničná 7
128 44 Praha 2
e: evikkk@post.cz

Aleš Lebeda
Katedra botaniky PFF UP
Šlechtitelů 11
783 71 Olomouc
e: ales.lebeda@upol.cz

Dana Michalcová
Ústav botaniky a zoologie PFF MU
Kotlářská 2
611 37 Brno
e: danmich@sci.muni.cz

Jana Niedobová
Ústav zoologie AF MENDELU
Zemědělská 1
613 00 Brno
e: Naaudia@seznam.cz

Jan Plesník
Agentura ochrany přírody a krajiny ČR
Kaplanova 1931/1
148 00 Praha 11 – Chodov
e: jan.plesnik@nature.cz

Anna Potůčková
Katedra botaniky PFF UK
Benátská 2
128 01 Praha 2
e: annapotuckova@centrum.cz

Karel Prach
Katedra botaniky PFF JU
Branišovská 31
370 05 České Budějovice

Botanický ústav AV ČR, v. v. i.
Dukelská 135
379 82 Třeboň
e: prach@prf.jcu.cz

Jan Práncl
Botanický ústav AV ČR, v. v. i.
Zámek 1
252 43 Průhonice
e: jan.prancl@ibot.cas.cz

Edita Priehodová
Lab. archeogen. Archeol. ústav AV ČR, v. v. i.
Letenská 4
118 01 Praha 1
e: PriehodovaEdita@seznam.cz

Jan Robovský
Katedra zoologie PFF JU
Branišovská 31
370 05 České Budějovice
e: JRobovsky@seznam.cz

Tomáš Rothrockl
Správa NP Podyjí
Na vyhlídce 5
669 02 Znojmo
e: rothrockl@nppodyji.cz

Milada Řeháková
Zoologická zahrada Děčín
Žižkova 1286/15
405 02 Děčín
e: miladare@seznam.cz

Jiří Simandl
Netolická 8
370 05 České Budějovice
e: simandl.j2@seznam.cz

Tomáš Tichý
Správa CHKO Český kras
267 18 Karlštejn 85
e: tomas.tichy@nature.cz

Václav Zelený
Kat. botaniky a fyziol. rostlin FAPPZ ČZU
Kamýčká 129
165 21 Praha 6 – Suchbátka
e: zeleny@af.czu.cz